

اندیشه سیاسی متفکران مسلمان

جلد هجدهم

دکتر علی اکبر علیخانی

(دانشیار دانشگاه تهران)

و همکاران

پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

اندیشه سیاسی متفکران مسلمان؛ جلد هجدهم

علی اکبر علیخانی و همکاران

(دانشیار دانشگاه تهران)

ناشر: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

ویراستار: حبیب‌الله مهرجو

صفحه‌آرا: سمیه شاه‌علی‌اذه

طرح جلد: زهرا صفوی

لیتوگرافی: تارنگ

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۰

تیراژ: ۲۰۰۰

قیمت هر جلد: ۸۰۰۰ تومان

قیمت دوره: ۱۴۰۰۰ تومان

شابک دوره: ۰ - ۷۰ - ۵۵۶۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸ - ج. ۱۸: ۸ - ۹۰ - ۵۵۶۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸

نشانی: تهران، خیابان پاسداران، خیابان شهید مومن‌نژاد (گلستان یکم)، شماره ۱۲۴، تلفن: ۲۲۵۷۰۷۷۷

سایت: www.ises.ac.ir

پست الکترونیکی: info@ises.ac.ir

کلیه آثار منتشره این پژوهشکده در جهت ایجاد فضای آزاد علمی و نظر شخصی نویسندگان منتشر می‌شود و لزوماً مورد تأیید پژوهشکده نیست.

سرشناسه: علیخانی، علی اکبر، ۱۳۴۷ -

عنوان و نام پدیدآور: اندیشه سیاسی متفکران مسلمان / علی اکبر علیخانی و همکاران.

مشخصات نشر: تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: نوزده ج.

شابک: دوره:

۰ - ۷۰ - ۵۵۶۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸ - ج. ۱۸: ۸ - ۹۰ - ۵۵۶۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: اسلام و سیاست

موضوع: دانشمندان اسلامی — نظریه درباره سیاست و حکومت

موضوع: فیلسوفان اسلامی — نظریه درباره سیاست و حکومت

شناسه افزوده: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ الف ۸۲ ع ۲۲۱/ BP

رده‌بندی دیوبی: ۲۹۷/۴۸۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۳۷۴۶۲

فهرست

دیباچه پژوهشگرده	نوزده
مقدمه	بیست و یک
سید محمدباقر صدر / دکتر محمدحسین جمشیدی	۱
جابر العلوانی / دکتر منصور میراحمدی	۵۷
شمس الدین / دکتر علی اکبر کمالی اردکانی	۷۹
علامه فضل الله / دکتر مرتضی بحرانی	۱۲۱
هشام جعیط / محمدرضا شکیبا	۱۶۹
مجتهد شبستری / دکتر سید خدایار مرتضوی	۱۹۳
عادل ضاهر / دکتر فریبرز محرم خانی	۲۱۳
احمد صدقی الدجانی / محمد مالکی - دکتر ستار عودی	۲۴۳
محمد شرفی / دکتر مریم هیثم محفوظ - هوشنگ رضایی	۲۶۱
عابد جابری / محمدتقی کریمی	۲۸۳
محمد شحرور / دکتر بهروز یدالله پور - هوشنگ رضایی	۳۳۱
فتح الله گولن / دکتر اسدالله اطهری	۳۴۷
محمد جابر انصاری / محمد مالکی - دکتر ستار عودی	۳۷۵
فهمی جدعان / اصغر صادقی یکتا - دکتر مریم هیثم محفوظ	۳۹۵
غنوشی / دکتر علی اکبر علیخانی - محمد صابر صدیقی	۴۱۹
نمایه ها	۴۸۳

فهرست تفصیلی

دبیاچه پژوهشکده.....نوزده

مقدمه.....بیست و یک

سید محمدباقر صدر/ دکتر محمدحسین جعفری

مقدمه.....۱

شرح حال.....۳

۱. زندگی.....۳

۲. شرایط سیاسی اجتماعی.....۴

۳. آثار.....۱۰

اندیشه سیاسی

مبانی نظری و کلامی.....۱۱

۱. مبانی معرفتی.....۱۱

۲. مبانی کلامی.....۱۷

۳. هستی‌شناسی و انسان‌شناسی.....۱۹

مفاهیم بنیادین سیاسی.....۲۲

۱. عدالت.....۲۲

۲. آزادی.....۲۵

۲۸	۳. قانون
۳۱	سیاست و حکومت
۳۱	۱. سیاست
۳۳	۲. دین و سیاست
۳۹	نظریهٔ خلافت انسان
۴۰	دولت و حکومت
۴۰	۱. دولت
۴۳	۲. چیمستی حکومت
۴۴	۳. حکومت مطلوب
۴۹	صدر؛ انقلاب اسلامی و ایران
۵۱	جمع‌بندی
۵۳	منابع
	حاجو العلوانی / دکتر منصور میراحمدی
۵۷	مقدمه
۵۸	شرح حال
۵۸	زندگی
۵۹	۲. آثار
	اندیشهٔ سیاسی
۶۰	بحران فکری و عوامل آن
۶۴	راه حل بحران فکری
۷۵	جمع‌بندی
۷۷	منابع
	شمس الدین / دکتر علی‌اکبر کمالی اردکانی
۷۹	مقدمه
۸۰	شرح حال
۸۰	۱. زندگی
۸۳	۲. شرایط سیاسی اجتماعی
۸۴	۳. آثار
	اندیشهٔ سیاسی
۸۹	دولت و حکومت
۸۹	۱. اسلام و سیاست

۹۱	۲. دولت اسلامی
۹۱	۳. ضرورت تشکیل دولت
۹۲	۴. اسلام و نظام دولت
۹۴	۵. مسئله شکل دولت در تاریخ اسلام
۹۵	۶. شکل مطلوب دولت اسلامی
۹۷	۷. مشروعیت دولت اسلامی
۹۹	مقایسه نظر شمس‌الدین با سایر فقها
۱۰۳	دموکراسی و مؤلفه‌های اساسی آن
۱۰۳	۱. آزادی
۱۰۵	۲. برابری سیاسی و حقوقی
۱۰۶	۲.۱. حقوق سیاسی زنان
۱۱۰	۳. حاکمیت مردم
۱۱۲	۴. مشارکت و رضایت عمومی
۱۱۳	۵. قانون‌گرایی
۱۱۳	تحول دیدگاه شمس‌الدین درباره دموکراسی
۱۱۵	جمع‌بندی
۱۱۷	منابع
	علامه فضل‌الله / دکتر مرتضی مطهری
۱۲۱	مقدمه
۱۲۲	شرح حال
۱۲۲	۱. زندگی
۱۲۳	۲. آثار
	اندیشه سیاسی
۱۲۴	روش‌شناسی
۱۲۸	اسلام و سیاست
۱۲۸	۱. سیاسی بودن اسلام اصیل
۱۲۸	۲. معنویت سیاست اسلامی
۱۳۰	۳. دشمن‌برانگیزی سیاست اسلامی
۱۳۱	۴. عدالت
۱۳۲	سیاست در سپهر سنت و تجدد
۱۳۲	۱. مشروعیت: انتخاب یا انتصاب

۱۳۳	۲. دموکراسی و رأی اکثریت
۱۳۵	۳. قانون گذاری
۱۳۷	۴. حزب، امت و حزب الله
۱۳۸	۵. مفهوم «حزب الله»
۱۴۲	۶. رابطه ایمانی بین رهبر و اتباع
۱۴۳	۷. نیاز جامعه اسلامی به تشکیلات سیاسی و اجتماعی
۱۴۴	۸. آسیب شناسی
۱۴۷	بیداری اسلامی
۱۴۹	از ولایت معصوم تا ولایت فقیه
۱۴۹	۱. ولایت معصوم
۱۵۲	۲. ولایت فقیه
۱۵۷	زن
۱۵۸	نقد و بررسی
۱۵۸	۱. اندیشه ورزی در دو سطح
۱۶۰	۲. مصادیق
۱۶۵	جمع بندی
۱۶۷	منابع
	هشام جعيط / محمدرضا شکبا
۱۶۹	مقدمه
۱۷۰	شرح حال
۱۷۰	۱. زندگی
۱۷۱	۲. آثار
	اندیشه سیاسی
۱۷۲	تنوع فرهنگی در جهان اسلام
۱۷۳	جهانی شدن و تأثیرات آن
۱۷۴	دنیای عرب و تحولات اروپا
۱۷۵	جهان عرب و غرب: تعامل یا تقابل
۱۷۶	اسلام و مدرنیته
۱۷۷	مدرنیته و رشد اندیشه ها و مکاتب
۱۷۸	فقدان تولید فرهنگی در جهان عرب
۱۷۹	دستیابی به دموکراسی؛ فرصت ها و چالش ها

۱۸۰	نیروی تاریخ، پارادوکس عصر حاضر
۱۸۰	تهضت و اصلاح
۱۸۲	اسلام شریعت و اسلام هویت
۱۸۲	دولتمردان و نخبگان جهان عرب
۱۸۴	تشیع، قدرتی نوین در خاورمیانه
۱۸۵	پیشرفت آسیا، واماندگی دنیای عرب
۱۸۶	انسانگرایی و عقلانیت در اسلام
۱۸۷	سیاست‌زدگی و دولت‌های نفتی
۱۸۸	راهبرد توسعه‌یافتگی
۱۸۸	نقد و بررسی
۱۹۰	جمع‌بندی
۱۹۲	منابع

مجتهد شبستری، دکتر سید خدایار مرتضوی

۱۹۳	مقدمه
۱۹۴	شرح حال
۱۹۴	۱. زندگی
۱۹۵	۲. آثار
	اندیشه سیاسی
۱۹۶	مبانی فکری دینی
۱۹۶	۱. هرمنوتیک
۱۹۸	۲. تجربه دینی
۲۰۲	سیاست و حکومت
۲۰۲	۱. دموکراسی، آزادی و برابری
۲۰۵	۲. ایمان و انواع آزادی
۲۰۹	جمع‌بندی
۲۱۱	منابع

عادل ضاهر/ دکتر فریبرز محرم‌خانی

۲۱۳	مقدمه
۲۱۵	شرح حال
۲۱۵	۱. زندگی
۲۱۵	۲. آثار

اندیشهٔ سیاسی

مباحث نظری ۲۱۶

۱. عقل ۲۱۷

۲. معرفت ۲۲۱

دین ۲۲۲

سیاست ۲۲۷

۱. سکولاریسم ۲۲۷

۲. ارتباط دین و سیاست ۲۲۹

۳. اثبات‌جدایی دین از سیاست ۲۳۵

۴. فواید سکولاریسم ۲۳۶

جمع‌بندی ۲۳۸

منابع ۲۴۱

احمد مطوق الدجانی / محمد مالکی - دکتر سار عودی

مقدمه ۲۴۳

شرح حال ۲۴۳

۱. زندگی ۲۴۳

۲. آثار ۲۴۶

اندیشهٔ سیاسی

دموکراسی در جهان عرب ۲۴۷

ناسیونالیسم عرب ۲۵۰

اسلام و ناسیونالیسم عرب ۲۵۲

منازعه اعراب و اسرائیل ۲۵۵

جمع‌بندی ۲۵۶

منابع ۲۵۸

محمد شرفی / دکتر مریم هشم محفوظ - هوشنگ رضایی

مقدمه ۲۶۱

شرح حال ۲۶۲

۱. زندگی ۲۶۲

۲. آثار ۲۶۳

اندیشهٔ سیاسی

مبانی فکری ۲۶۴

۲۶۶	عقلانیت گرای
۲۶۷	اسلام و سیاست
۲۶۷	۱. اسلام و قانون
۲۶۸	۲. دین در دنیای مدرن
۲۶۹	۳. اسلام و دولت
۲۷۰	خلافت
۲۷۰	۱. لغو خلافت و پیامدهای آن
۲۷۱	۲. خلافت در قرآن
۲۷۲	۳. پیامبری یا خلافت؟
۲۷۴	کارکرد دینی و کارکرد سیاسی
۲۷۴	۱. تفکیک قدرت روحانی و دنیوی
۲۷۵	۲. نقد استفاده ابزاری از دین
۲۷۶	۳. نقد بنیادگرایی
۲۷۷	جمع‌بندی
۲۸۱	منابع
	عابد جابری / محمدتقی کرمی
۲۸۳	مقدمه
۲۸۴	شرح حال
۲۸۴	۱. زندگی
۲۸۵	۲. آثار
	اندیشه سیاسی
۲۸۹	میراث
۲۸۹	۱. چیستی میراث
۲۹۲	۲. قرآنهاى مختلف میراث
۲۹۴	۳. روش‌شناسی جابری در بحث میراث
۲۹۶	طرح «نقد عقل عربی»
۲۹۶	۱. مفهوم عقل عربی
۳۰۲	۲. ویژگیهای عقل عربی
۳۰۵	حقوق بشر
۳۰۵	۱. مفهوم حقوق بشر
۳۰۷	۲. شمولیت حقوق بشر در فرهنگ غرب

۳۱۰	۳. سرشت جهانی حقوق بشر در نگرش اسلامی
۳۱۳	دموکراسی
۳۱۳	۱. شورا و دموکراسی
۳۱۵	۲. دموکراسی در غرب و جهان اسلام
۳۱۸	اجرای شریعت
۳۱۸	۱. نهضت اسلامی؛ تجدید و نوسازی
۳۲۱	۲. افراط‌گرایی در عرصه اعتقادات و شریعت
۳۲۲	سکولاریسم و جهان اسلام
۳۲۳	۱. سکولاریسم خواست حقیقی یا شبه مسئله
۳۲۵	۲. علل طرح سکولاریسم در جهان اسلام
۳۲۶	جمع‌بندی
۳۲۹	منابع
	محمد شحرور / دکتر بهروز یدالله پور - هوشنگ رضایی
۳۳۱	مقدمه
۳۳۲	شرح حال
۳۳۲	۱. زندگی
۳۳۵	۲. آثار
	اندیشه سیاسی
۳۳۵	توحید منشأ دولت
۳۳۸	حاکمیت از آن خدا
۳۴۰	آزادی و عدالت
۳۴۳	زن در قوانین
۳۴۴	جمع‌بندی
۳۴۶	منابع
	فتح‌الله مولن / دکتر اسدالله اطهری
۳۴۷	مقدمه
۳۴۹	شرح حال
۳۴۹	۱. زندگی
۳۵۱	۲. شرایط سیاسی اجتماعی
۳۵۳	۳. آثار
	اندیشه سیاسی

۳۵۴	اسلام در جهان امروز
۳۵۴	۱. آئینی سنت و مدرنیته
۳۵۵	۲. اسلام و سیاست
۳۵۷	۳. اسلام و دموکراسی
۳۵۸	جنبش فتح‌الله گولن
۳۵۸	۱. گستره جنبش
۳۶۳	۲. روابط جنبش با ارتش ترکیه
۳۶۴	۳. روابط جنبش با اسلام‌گرایان
۳۶۷	۴. روابط جنبش با روشنفکران سکولار
۳۶۸	۵. اهمیت جنبش گولن
۳۷۱	جمع‌بندی
۳۷۳	منابع
	محمد جابو انصاری / محمد مالکی - دکتر ستار عودی
۳۷۵	مقدمه
۳۷۶	شرح حال
۳۷۶	۱. زندگی
۳۷۹	۲. آثار
	اندیشه سیاسی
۳۷۹	مکاتب بنیادین اندیشه در جهان اسلام
۳۸۲	مشکلات سیاسی جهان عرب
۳۸۴	عوامل بحران‌زای سیاسی در جهان عرب
۳۸۶	منازعه فکری در جهان عرب پس از جنگ جهانی اول
۳۸۶	لیبرالیسم و علل عدم موفقیت آن در مشرق عربی
۳۸۷	حکم و حاکمیت در اسلام
۳۸۹	وحدت جهان عرب
۳۹۰	اسلام‌گرایی و علل رشد آن
۳۹۱	جمع‌بندی
۳۹۳	منابع
	فهمی جدعان / اصغر صادقی یکتا - دکتر مریم هبیم محفوظ
۳۹۵	مقدمه
۳۹۵	شرح حال

۳۹۵	۱. زندگی
۳۹۶	۲. آثار
	اندیشه سیاسی
۳۹۷	پیشرفت و تحول
۴۰۰	دموکراسی
۴۰۲	جنبش های اسلام معاصر
۴۰۳	سلفی مگر مدرن
۴۰۴	دیالکتیک دین و سیاست در اسلام
۴۰۷	سنت و مدرنیسم
۴۰۹	فمینیسم اسلامی
۴۱۰	چالشهای فرهنگی جهان اسلام
۴۱۱	دین و مدرنیسم
۴۱۳	حقوق بشر اسلامی
۴۱۴	جمع بندی
۴۱۶	منابع
	غنوشی/ دکتر علم اکبر علیخانی - محمد صابر صدیقی
۴۱۹	مقدمه
۴۲۰	شرح حال
۴۲۰	۱. زندگی
۴۲۱	۲. آثار
	اندیشه سیاسی
۴۲۱	اسلام و سیاست
۴۲۱	۱. اصل حکومت در اسلام
۴۲۳	۲. تبدیل خلافت به ملوکیت
۴۲۴	۳. مبانی حکومت اسلامی
۴۲۴	۳.۱. نص
۴۲۵	۳.۲. شورا
۴۲۶	۴. اصول بنیادین حکومت اسلامی
۴۲۸	۵. هدف یا وسیله بودن حکومت در اسلام
۴۲۹	۶. رهبری در حکومت اسلامی
۴۳۰	۷. مشروعیت حکومت اسلامی

۴۳۲	۸. حکومت متغلب
۴۳۳	۹. راه‌های جلوگیری از ظلم دولت اسلامی
۴۳۵	اسلام و دموکراسی
۴۳۵	۱. ضرورت بازشناسی اسلام
۴۳۶	۲. دموکراسی در نگرش غنوشی
۴۳۷	۳. حقوق انسان در اسلام
۴۳۸	۴. حق آزادی
۴۴۰	۵. دموکراسی در جهان اسلام
۴۴۲	۶. اسلام و اختلاف و تکثرگرایی
۴۴۴	جنبش‌های اسلامی
۴۴۴	۱. چستی جنبش اسلامی
۴۴۶	۲. موانع جنبش اسلامی
۴۴۷	۳. ضعف‌های جنبش اسلامی
۴۴۸	۴. قصور جنبش اسلامی
۴۵۰	۵. چالش‌های جنبش اسلامی
۴۵۱	۶. روشنفکران و جنبش اسلامی
۴۵۲	۷. استراتژی آینده و ضرورت‌های آن
۴۵۵	۸. اولویت‌های جنبش اسلامی
۴۵۹	۹. مشارکت جنبش اسلامی در حکومت غیراسلامی
۴۶۰	جنبش‌های اسلامی؛ خشونت و افراطی‌گری
۴۶۲	۱. استفاده از خشونت با هدف براندازی
۴۶۴	۲. تجربه استفاده از زور و خشونت
۴۶۶	۳. استفاده از خشونت و واقعیت‌های موجود
۴۶۶	۴. جریان‌های مهم جنبش اسلامی
۴۷۱	تمدن اسلامی، تمدن غربی و آینده آنها
۴۷۲	۱. تمدن غرب و کشورهای شرقی
۴۷۳	۲. تعامل جهان اسلام و غرب
۴۷۵	۳. پذیرش تمدن غرب
۴۷۶	۴. نظم نوین جهانی و جهان اسلام
۴۷۸	جمع‌بندی
۴۸۱	منابع

نمایدها

۴۸۳	نمایه کسان
۴۸۹	نمایه مکان‌ها
۴۹۳	نمایه موضوعی
۵۰۵	نمایه متفکران
۵۱۵	نمایه نویسندگان

دیباچه پژوهشکده

لیکن چو فرو شود کسی را خورشید در پیش نهد به جای خورشید، چراغ محصول «پژوهشی کلان» به نام اندیشه سیاسی متفکران مسلمان اکنون و سرانجام بر خوان مطالعه و استفاده اهل دانش و فضل قرار می‌گیرد. اما کدام انگیزه ما را به صلاهی یاران جهت پذیرا شدن از این طعام معنوی فرا می‌خواند؟ آیا اینجا و در میانه این چند جلد کتاب، محصولی درخور مخاطب و متناسب با میراث علمی و تمدنی ما عرضه شده است؟ این پرسش را بختی وامی‌نهیم و تعریضی می‌زنیم به وضعیتی که در آن، پندار، گفتار و کردار ما جامه هستی به خود می‌گیرد و از خود می‌پرسیم «ما ایرانیان، اکنون کجاییم؟» البته که ارائه پاسخ به این پرسش، در این مجال، نه در توان ماست و نه هدف مایه‌ولی این اندازه آشکار است که ارائه پاسخ منوط به شناخت وضع تفکری است که از ذهن و زبان ما ایرانیان ساطع و جاری می‌شود. اینکه وضع تفکر ما به طور عام و وضعیت تفکر سیاسی به طور خاص چگونه است، درست ایستگاه تامل ما در طرح چنین مجموعه‌ای از مقالات بوده است و از میان همه مولفه‌های کنونی وضع معرفتی ما ایرانیان، یکی بیش از سایر موارد، مشوق ما برای پژوهش و تالیف این مقالات شده است و آن اینکه معرفت ما - از میان سایر شرایط - وضع گسسته‌ای را تجربه می‌کند. این مولفه‌ای است برآمده از پژوهش‌های سابق و دغدغه‌های لاحق، به نحوی که تقریباً می‌توان گفت در خصوص آن تقریباً «اجماع معرفتی» وجود دارد. با نگاه به گسست پیش گفته این سروده پارسی به ذهن تبادر می‌یابد که:

آن مصر مملکت که تو دیدی خراب شد و آن نیل مکرمت که شنیدی سراب شد

نحل از کجا چرد که گیا زهر ناب شد و آن بوترب علم به زیر تراب شد

البته این وضع رو به سستی و ناامیدی ندارد بلکه نخست پیامد نیک آگاهی از آن گسست، خود

ایجاد انگیزه و شوق به سوی آینده‌ای روشن است که راه آن، کوشش جدی و صادقانه است:

اندر این ره می‌تراش و می‌خراش تا دم آخر دمی غافل مباش

با در نظر داشت این «اصلی موضوع»، اکنون روشن است که شناخت در وضعیت گسست و فراموشی تاریخ و اندیشه تاریخی و عمل برخاسته از آن، از واقعیت فاصله می‌گیرد و سرانجام هیمنه سرگرانی و خیمه سرگردانی را بر دارندگانش استوار می‌سازد به نحوی که عالم و عامل آن، چه بسا به امور غیر واقعی و تخیلی پردازد و از زندگی عینی فاصله بگیرد؛ یا به واسطه فرو رفتن در امور بی‌سرانجام و روزمرگی فکری، از شور و شوق و حرکت بازماند؛ این در حالی است که بزرگان سنت فکری ما گوشزد کرده‌اند که راه معرفت، ممتد و پیوسته است و حتی «یقین» هم مآوایی برای سکونت نیست.

اکنون، و در شرایط گسست، «دانش سیاسی موجود» نیز مخدوش توقعات و دستخوش توهمات شده است و فاقد وجوه بسیاری است که از مولفه‌های اساسی معرفت سیاسی است. به عنوان مثال، بسیار دیده می‌شود که در آنچه معرفت سیاسی می‌خوانندش، «حق یافت می‌نشود»، حتی اگر مراد از آن همه تقلا و تلاش، حق بوده باشد؛ چرا که در گام نخست، «دارنده» حق، یعنی انسان، به فراموشی سپرده شده است. این در حالی است که حق، موهبت بی‌بدیل خدای رحمان به آدمیان است. در شرایط غفلت از تاریخ اندیشه، انسان‌دوستی به وضعیت بی‌وجهی به انسان مبدل می‌شود. این وضعیت، یعنی انقطاع از میراث فکری و در نتیجه آن، فراموشی انسان نزد عموم پژوهندگان ما، شمه‌ای سراسری و نعتی عالمگیر به خود گرفته است.

در این میان، «معرفت سیاسی» که خدای معارف انسانی است و «دانش هدف» می‌باشد و قرار بوده و هست که «هدف دانش» را شناسایی و تعریف و تمهید کند، در چنبره عوامل سلبی و ایجابی متعدد، بدانجا کشیده شده است که نه از همه آن اطلاعاتی در دست است و نه آنچه هست تماماً کارا شده است. در نتیجه می‌بینیم که آشکار و پنهان معرفت سیاسی، در بهترین حالت، و در کشاکش گرایش‌ها و گروه‌های بی‌آغاز و بی‌انجام، ندانسته به یک تفنن یا گاهی ابزار تقلیل یافته است. این وضعیت برای مملتی که در سابقه‌اش به «دروغ‌سوزی» و «حق‌سازی» متصف است و در لایحه‌اش «حق و عدالت» را شعار و هدف خود قرار داده بسی سخت و نام‌برآینگیز است؛ بسیاری از جنبش‌های اجتماعی در پهنه ایران فرهنگی و در گستره تاریخ، برخاسته از همین نگرانی بوده است. به نحوی که می‌توان از یک زاویه انقلاب اسلامی ایران را نیز به عنوان اعتراض به این وضعیت خواند.

هدف از تالیف و انتشار این مجموعه، تذکره‌ای است پایدار مبنی بر «نگسستن از کلیت سنت اندیشه، و رویگردانی از گسستی که بر ما وارد آمد، و از ما گرفت آنچه را که اکنون حسرتش را بر لب و بارش را بر دوش می‌کشیم. بنابراین اگر داد سخن می‌رود که «وضع معرفتی ما گسسته از تاریخ خود» است، بیداد سکوت نسبت به «تاریخ اندیشه بشری» را هم روا نمی‌دارد؛ البته که شرایط بومی و محلی را باید در نظر داشت، اما نکته اینجاست که در نظر داشتن اقتضائات، خود اقتضای معرفت است نه ناشی از تحمیل سیاست‌های سیاست و اقتصاد و فرهنگ. پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با احتساب یک آگاهی و یک هشدار (آگاهی در باب گسسته بودن وضع معرفت ما و هشدار در باب نگسستن از کلیت میراث فکری بشر) مجموعه نوزده جلدی اندیشه سیاسی متفکران مسلمان را تقدیم می‌دارد و معترف است که «جنتا بیضاعة مزجاة»، اما انتظار «اوف لنا الکیل» را نداریم؛ بلکه چشم به راه نقد و گفت‌وگوی شما هستیم.